

eredménnyel használhatja mindenki, aki a jövődő központok irányelveinek kimunkálásán, szervezésén dolgozik, de azok is, akik majd ezekben az új, modernebb iskolaközpontokban tevékenyen vesznek részt a

célok és a feladatok megvalósításában. Hasznos kézikönyvként használhatják ezenkívül a gyakorló pedagógusok is.

Terhes László

MUNKAÉLETTAN, MUNKALÉLEKTAN, MUNKASZOCIOLÓGIA AZ ERGONÓMIA 1981 ÉVI SZÁMAI

A termelés, és egyáltalán a munka gazdaságos, optimális eredményeket ígérő megszervezése korunk imperatívusává vált. Nem csoda tehát, hogy a fiziológia, a pszichológia, a szociológia és még néhány (jobbára fiatal) tudományág által többszörösen átfedett területen — nem is túl régen: 1959-ben — új tudományág konstituálódott, az ergonómia.* Tudományt íntam, jóllehet az ergonómia egyik megalapozója, Alphonse Chapanis — éppen a vizsgált folyóiratnak adott interjújában — kifejtette, hogy „... az ergonómia nem annyira tudomány, mint inkább speciális eljárások rendszere. És mint ilyen rendszer, megvan a maga sajátos, egyéni, mással össze nem téveszthető arculata. Így például az ergonómia módszerei — a munkafolyamat-elemzés, hibaelemzés, biztonságtechnikai elemzés stb. — lényegesen különböznek a pszichológia vagy a fiziológia módszereitől. Az ergonómiának tehát vannak olyan sajátosságai, amelyek megkülönböztetik a többi, emberrel foglalkozó tudománytól. Hogy tudománynak vagy inkább technológiának tekinthető-e, nem tudom, de nem is nagyon törődöm vele.” (Ergonómia, 1981/1. 40. oldal)

Az ergonómiát illetően egyéb-

ként is elég szélsőséges nézetekkel találkozhatunk. Sokan, amikor ergonómiáról hallanak, nyomógombok, kapcsolók, forgatókarok rendszerének kutatását, kialakítását képzelik bele a fogalomba, mások azoknak a követelményeknek a vizsgálatát, melyeket a fejlett technika és technológia támaszt a kezelőszeméllyel szemben — az operátor munkájának megkönnyítését, korlátainak megismerését —, a berendezések tervezésének, az ember—gép rendszerek integrálásának kérdéseit. (Az Egyesült Államokban az ergonómiát ma is Human Engineeringnek — embermérnöki munkának — nevezik.) A fogalom azonban napjainkban szintén fejlődik, tartalmilag is gazdagodik: a technikának a társadalomra gyakorolt növekvő hatása olyan tény, mely felett nem szabad (és nem is lehet) szemet húnyni. Egy olyan társadalomban, mely az emberre nemcsak a termelés tényezőjeként tekint — és ez elsősorban a szocialista öngazgatás társadalmi rendszerére értendő —, az ergonómia feladatrendszerébe a gépek tervezésének és eredményes működtetésének (tehát a termelés érdekeinek) kérdésein túl seregnyi más kérdés is tartozik: az ember és a gép „kapcsolatának” a termelés módjára, az energiafelhasználásra, az oktatási-képzési rendszerre (rendszerekre), a dolgozók motiváltságára és ennek végső kicsengéseként: az emberek

* ergonómia: a munka gazdaságos megszervezésének elmélete és gyakorlata, az ésszerű erő kifejlesztés tudománya

megelégedettségére (vagy elégedetlenségére) gyakorolt hatásai.

Talán túlméretezettnek tűnik az a tér, amelyet a folyóirat bemutatásának apropóján a tudományág ismertetésének szenteltünk. Ezt két szempontból találtuk indokoltnak. Először: legidősebb és minden teendőnket meghatározó feladatunk, a stabilizációs tervek és intézkedések realizálása közepette sem feledkezhetünk meg a termelés emberközpontú irányultságáról (napjaink helyesen értelmezett ergonómiája éppen humánus beállítottságában különbözik a korábbi — alapvetően profitközpontú — felfogástól), és másodsor: annak ellenére, hogy a Nemzetközi Ergonómiai Szövetség (IEA) több mint két évtizedes múltat tekint vissza — 1961-ben tartotta első közgyűlését —, nálunk még jóformán terra incognitának számít.

Mindezek ismeretében térjünk át most a vizsgált folyóirat, az Ergonómia bemutatására.

Az Ergonómia a budapesti Kohó- és Gépipari Szervezési és Számítástechnikai Intézet kiadásában jelenik meg évente négyszer. Közel másfél évtizedes fennállása alatt (a bemutatásra kerülő évfolyam a XIV.) nemcsak a folyóirat fizionómiája szilárdult meg, hanem sikerült maga köré tömörítenie a munkatársak széles körét. Ilyen következtetés levonására az a tény jogosít fel bennünket, hogy a múlt évben közölt tanulmányok, cikkek szerzői közül mindössze háromnak a neve fordul elő egynél többször.

A folyóirat arculatáról a legtöbbit a közölt elméleti vagy empirikus indítékú tanulmányok, közlemények, cikkek tematikus osztályozása mond. Ilyen szempontból elemezve, a legtöbbször publikált tudományág a munkapszichológia és a vezetéselmélet—vezetéstudomány. Általában minden számban megjelenik egy szervezésméleti, -gyakorlati és egy

vállalatfejlesztés és tervezésméleti írás is. Jóval ritkábban közöl a folyóirat munkaszociológiai, munkavédelmi és informatikai közleményeket, ezzel szemben rendszeresen tájékoztat a nemzetközi ergonómiai eseményekről és figyelemmel kíséri a határtudományok (elsősorban az ergonómia szempontjából jelentős) történéseit is.

A közölt tanulmányok egy része jellegzetesen magyarországi tematikájú, többségben vannak azonban az olyan írások, melyek mondanivalója érdekes a nemzetközi (így a jugoszláv) szakmai közvélemény számára is. Tudatosan vállalva a szubjektivitás kockázatát, a múlt év számainak néhány olyan cikkére, tanulmányára hívjuk fel a figyelmet, mely általános mondanivalója, megközelítési, illetve feldolgozási módja, vagy sajátos következtetései révén a mi olvasóink érdeklődésére is számot tarthat.

Dr. Pupos László a kialakulóban lévő vezetéstudomány tudományelméleti problémáit taglalja az 1. számban, felhíva a figyelmet az új tudományág tárgya pontos meghatározásának, logikailag-módszertanilag kifogástalan fogalomrendszere kidolgozásának fontosságára. Ugyanebben a számban olvashatjuk dr. Klein Sándor két interjúját: Lomov és Zinccsenko professzorokkal a szovjet munkapszichológia helyzetéről és problémáiról, valamint A. Chapanis professzorral (USA) az ergonómia múltjáról, jelenéről és jövőjéről.

A 2. számban Gaál Ferenc Textilipari üzemek gyakorlati zajcsökkentése című cikke mellett két írás ragadta meg különösen a figyelmünket. Dr. Buda Béla A vezetés pszichológiája — avagy a pszichológiai vezetés című tanulmányában azokat a személyiséglélektani és szociálpszichológiai szempontokat ismerteti, melyek meghatározzák a klasszikus és az új típusú vezetői szerep közöt-

ti eltéréseket. Dr. Schleicher Imre cikke — Adalékok a termelői nem-termelői arányok kérdéséhez — az egy vállalaton belüli produktív, illetve nem produktív munkát végzők egymáshoz vagy az össz létszámhoz viszonyított arányának alakulásával, az erre ható okokkal foglalkozik. Mulasztás volna elsiklani a Munkakultúra-vezetékultúra című riport felett, melyben a szerzők — Urbán-Frendl Ildikó és Szász Gabriella — a Budapesti Vegyiművekben 1980-ban szervezett, a munkapszichológia és a munkaszociológia szerepével foglalkozó szimpozion keretében elhangzott előadásokat ismertetik. Interpretációjukból kitűnik, hogy a tanácskozás egészen a humanista pszichológia eszmeáramlatainak hatása érződött, napjaink marxista társadalomtudományaiban integrálva, a vita központi kérdése pedig a társadalomtudományok, főként a pszichológia etikai problematikája volt.

A szervezetfejlesztés „arkhimédészi” pontja: érvényes és hasznos információk — olvashatjuk dr. Varga—Hollós—Mladenecz—dr. Farnady esettanulmányában, a folyóirat 3. számában. A tanulmány a szervezetfejlesztési akciókutatás három fő műveletsorából (az akciócsoport kiépítése, a kutatás, az akció) építi fel a szervezetfejlesztési típusmodellt. A technológiai korszerűsítés két szükségszerű velejárójával — a betanítással és a munkafeltételek ki-

alakításának problémájával — foglalkozik dr. Bartucz Sarolta tizenegy esettanulmányra támaszkodó cikke ugyanebben a számban. Számunkra is van mondanivalója dr. Bálint Boglárka Klinikai pszichológus az üzemben című írásának, melyben a munkalélektan üzemi gyakorlatának egy eddig kiaknázatlan lehetőségét ismerteti: a klinikai szemléletmód és metodika üzemi szükségességét, felhasználhatóságát.

Milyen a jó szervező? — erre a kérdésre kereste a választ dr. Dienes Erzsébet és Szakáts István Szervező szakemberek pályakövetelmény-rendszerének meghatározása című, empirikus kutatásokon alapuló cikkében, melyet az Ergonómia 4. száma közöl. Nem teljesen ismeretlenek számunkra sem azok a problémák, amelyeket Kárpáti Pál boncolgat Az alkotóképesség—kreativitás kibontakoztatása érdekében című írásában: a társadalomnak szüksége van a dolgozók alkotóképességére, de a hivatalos szervezet és ennek működése, a (bürokratikus) vezetési rendszer sokszor megnehezíti, nemritkán meg is gátolja az alkotóképesség kibontakozását, érvényesülését.

A folyóirat minden számát gazdag könyv- és folyóiratismertetés, valamint a közölt cikkek magyar, orosz, német és angol nyelvű annotációi egészítik ki.

Szóllósy Vágó László